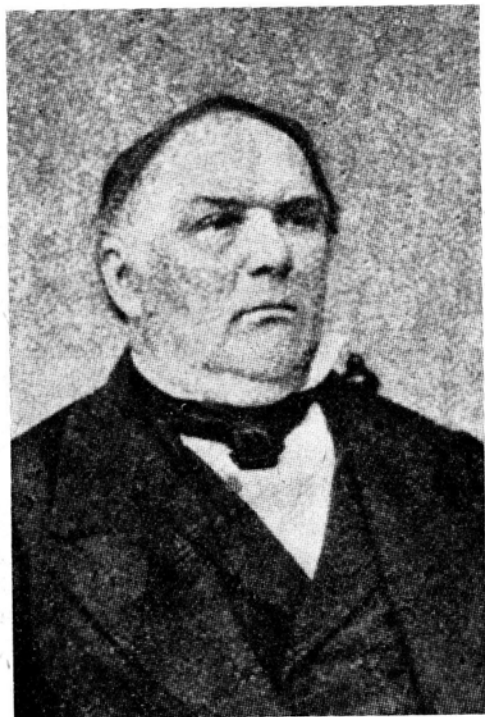

STANISŁAW BATYS GORSKI (1802—1864)

W 170-lecie urodzin

Urodził się 6 maja 1802 r. we wsi Dworcy pow. Kobryńskiego obw. Brzeskiego (BSRR). W latach 1814—1820 pobierał naukę w szkołach Świsłoczy i Grodna. Od 1820—1825 studiował na Uniwersytecie Wileńskim, w pierwszym roku — botanikę i zoologię, a w następnych latach — nauki medyczne. Był najpierw słuchaczem prof. Stanisława Bonifacego Jundziłła, zaś później uczniem prof. Jana Fryderyka Wolfganga, u którego wyspecjalizował się w dziedzinie farmacji i farmakognozji. W 1824 r. został Gorski pomocnikiem prof. Wolfganga, zawdzięczał to swojej pracowitości i uzdolnieniom. Jako dwudziestokilkuletni młodzieniec doskonale rozpoznawał rośliny. Po ukończeniu Uniwersytetu Wileńskiego został współpracow-

nikiem prof. Wolfganga, w pewnym okresie zastępował nawet swojego nauczyciela na wykładach oraz towarzyszył swojemu mistrzowi i brał czynny udział we wspólnych wycieczkach botanicznych. W 1829 r. objął Gorski po Wittzelu zarząd Wileńskiego Ogrodu Botanicznego. Na tym stanowisku pozostawał aż do zamknięcia Uniwersytetu w 1832 r. W tym to okresie opublikował w czasopiśmie „Dziennik Wileński” (1829, IV, s. 307—317) artykuł *O roślinach żubrom upodobanych jakoteż i innych puszczy Białowieskiej*, w którym podaje o występowaniu dwóch gatunków żubrówki (*Hierochloë*) na ziemiach polskich. W 1830 r. opracował *Wyliczenie roślin naczyniowych litewskich postrzeganych od r. 1820—1829*. Rękopis tej pracy został następnie wykorzystany w dziele E. Eichwalda *Naturhistorische Skizze von Lithauen, Volhynien und Podolien in geognostisch — mineralischer, botanischer und zoologischer Hinsicht* (Wilno 1830). Z wymienionych w tym dziele 1918 gatunków roślin kwiatowych, 1205 gatunków przypadało na Litwę. W 1834 r. Gorski wydał w Wilnie katalog roślin, występujących w szklarniach, oranżeriach i na otwartych gruntach w Ogródzie Botanicznym Wileńskiej Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie. W 1835 r. w pracy Michała Balińskiego, zatytułowanej *Opisanie statystyczne miasta Wilna*, znajdujemy opublikowaną „wiadomość udzieloną przez p. Adjunkta Akademii Medycznej S. B. Gorskiego” podającą *Rzadsze rośliny okolic Wilna* (124 gatunki), mającą wielką wartość dla historii badań roślinności m. Wilna i poznania dawnej jego flory. W latach 1836—1837 Gorski wspólnie z M. A. Kumelskim wydają podręcznik *Zoologia albo historia naturalna zwierząt* (cz. 1—3).

Od 1832—1842 Gorski pracował w charakterze adiunkta, a następnie profesora w Wileńskiej Medyko-Chirurgicznej Akademii, w której wykładał botanikę, farmację i farmakologię. Smutny los spotkał obie wyższe uczelnie wileńskie, gdyż zostały zamknięte przez władze carskie, wskutek ruchów rewolucyjnych i patriotycznych, które ogarnęły młodzież studencką.

W 1840 r. Gorski wyjechał po raz pierwszy za granicę i tam pogłębiał swoje wiadomości z dziedziny botaniki i entomologii. Podczas tego dwuletniego pobytu za granicą zwiedził: Niemcy, Austrię, Szwajcarię, Francję i Włochy, gdzie najdłużej się zatrzymał. Wspomnienia z tej podróży znajdujemy w artykule *Ogród Botaniczny w Palermo*, wydrukowanym w „Bibliotece Warszawskiej” (t. III, Warszawa 1843, s. 432—436). Liczne zebrane przez siebie zielniki, Gorski podarował niektórym botanikom oraz instytucjom i muzeom historii naturalnej następujących miast: Drezna, Wiednia, Bazylei, Florencji, Neapolu, Palermo i Padwy. Podczas pobytu w Dreźnie Gorski zaprzyjaźnił się z botanikiem Ludwikiem Reichenbachem, któremu też przekazał część swoich botanicznych zbiorów. Po powrocie do kraju w 1842 r. w ciągu następnych 5 lat przebywał w Postawach (BSRR), gdzie zamieszkał u znanego ornitologa Konstantego Tyzenhauza, skąd przysyłał dalsze zielniki do L. Reichenbacha. Ostatni wykorzystał te materiały, które zostały umieszczone w znanym wydawnictwie *Flora Germanica exsiccata*.

W 1847 r. Gorski odbywa podróż i wraz z Tyzenhauzem odwiedzają Paryż. W czasie tej podróży zapoznał się ze znanym naukowcem Gustawem Reichenbachem, któremu podarował materiały z rodziny storczykowatych, wykorzystane później

do dzieła *Beitrage zur Kenntniss der Orchideen* (G. Reichenbach, 1853—1857). Po czteroletnim pobycie za granicą Gorski w 1851 r. wraca do kraju i osiedla się we wsi Polesie, w majątku Kublickiego (pow. święciański, LSRR), gdzie przebywa do ostatnich dni swego życia. Nastąpił okres okrutnych prześladowań, represje Murawjewa spadły ciężkim brzemieniem na Gorskiego i przyspieszyły jego śmierć, która nastąpiła 3 maja 1864 r.

W swoim czasie Gorski dobrze był znany wszystkim florystom i badaczom naukowym, stąd nazwy roślin poświęcone jego pamięci. Bolle w 1852 r. nazwał imieniem Gorskiego afrykańską roślinę motylkową — *Copaifera gorskiana*, później L. Reichenbach opisał nowy gatunek kozibrodu — *Tragopogon gorskii*, zaś Ratzeburg nazwał nowy gatunek gąsienicy — *Tryphon gorscii*.

Gorski był wyśmienitym znawcą rodzimych rdestnic — *Potamogeton*, ramienic — *Charophyta* oraz turzyc i traw. W 1848 r. wydał tablice „*Icones Potamogetonarum, Characearum, Cyperacearum et Graminearum...*”. Wszystkie jego oznaczenia roślin były bezbłędne, pisze o tym J. Paczoski w pracy *O formacjach roślinnych i pochodzeniu flory polskiej* („Pamiętnik Fizjograficzny, 1900, t. XVI, dz. III, s. 13): „prawie wszystkie rośliny zebrane przez S. B. Gorskiego, znajdują się obecnie w Uniwersytecie Kijowskim. Świadczą one, że Gorski należał do znawców flory krajowej, gdyż prawie wszystkie definicje są trafne”.

Stanisław Batys Gorski był jednym z najgorliwszych badaczy i najlepszych znawców flory Wileńszczyzny, a Wilna w szczególności (J. Mowszowicz *Conspectus Florae Vilnensis* — Przegląd flory wileńskiej, cz. I, ŁTN, ss. 168, Łódź 1957, s. 15).

Pięknie wyraził się o Gorskim J. Rostafiński: „Jako samodzielny badacz natury jest Gorski obok Wolfganga najznakomitszym przyrodnikiem litewskim. Nie było przed nim nikogo, któryby tak dokładnie badał florę litewską na podstawie nowszych zapytrywań na granice gatunków” (*Udział Polaków w postępie nauk botanicznych*, Kraków 1918).

Jakub Mowszowicz